

УДК 349.3

М.О. БУК,

 Львівський національний університет
імені Івана Франка

ПРИНЦИПИ СОЦІАЛЬНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ ОСІБ З ОБМЕЖЕНИМИ МОЖЛИВОСТЯМИ

Ключові слова: принципи права, соціальне обслуговування, особи з обмеженими можливостями, принципи соціального обслуговування, соціальні послуги, соціальне забезпечення

Розвиток суспільних відносин у сфері соціального обслуговування інвалідів відбувається за певними принципами, які дозволяють якнайглибше розкрити сутність, зміст і особливості соціального обслуговування інвалідів. Вони є універсальним інструментом у визначенні напрямлення розвитку і вдосконалення правових відносин у цій сфері. Саме вони дозволяють створити у стислому вигляді оптимальну, ефективну систему правових норм, які максимально сприяють інтеграції осіб з обмеженими можливостями у суспільстві та вказують на загальне направлення розвитку.

Питанням теорії права соціального забезпечення присвячено роботи представників науки права соціального забезпечення України Н.Б. Болотіної, В.Я. Бурака, О.І. Кульчицької, С.М. Синчук, Б.І. Сташківа, Л.П. Шумної та ін. Однак питання принципів права соціального обслуговування осіб з обмеженими можливостями залишається малодослідженим. Тому мета статті полягає в аналізі принципів соціального обслуговування, які передбачено у законодавстві та науковій літературі, відображенні їх специфіки у правовідносинах із соціального обслуговування осіб з обмеженими можливостями, формулюванні поняття принципів соціального обслуговування осіб з обмеженими можливостями.

Термін «принцип» походить від латинського слова «principium», що за своїм семан-

тичним значенням тотожний українським словам «основа», «засада». При аналізі юридичної літератури зустрічаємо різноманітні підходи до визначення та формулювання поняття принципи права. Так, на думку М.Г. Александрова, принципи права становлять собою положення, що виражають загальну спрямованість і найсуттєвіші риси змісту правового регулювання суспільних відносин [1, с.17]. А.М. Колодій вважає їх відправними ідеями існування права, що виражають найважливіші закономірності і підвалини даного типу держави і права; вони є однопорядковими із сутністю права, віддзеркалюють його головні риси, відзначаються універсальністю, вищою імперативністю, загальнозначимістю, відповідають об'єктивній необхідності побудови і зміцнення певного суспільного ладу [2, с.165]. П.М. Рабінович зазначає, що принципи права – це керівні засади (ідеї), які зумовлюються об'єктивними закономірностями існування та розвитку людини та суспільства та визначають зміст і спрямованість правового регулювання [3, с.102].

Наявність в науковій літературі великої кількості визначень поняття «принципи права» має як плюси так і мінуси. З однієї сторони, множинність підходів до визначення принципів права дозволяє розглянути їх у різних аспектах, відобразити найважливіші ознаки історичних епох розвитку суспільства. З іншої, наявність різних визначень, доволі часто взаємовиключних, є причиною відсутності єдиного підходу до пізнання принципів права та їх практичного використання.

Найбільш ефективним способом усунення множинності та розбіжності у формулюванні визначення поняття «принципи права» є виділення основних ознак поняття. Аналізуючи відповідні визначення принципів права, ми дійшли висновку, що вчені часто не солідарні у формулюванні вказаної дефініції – так, наприклад, для визначення терміну «принципи права» використовуються такі категорії, як: «закономірність», «сутність», «ідея», «керівна ідея» чи «основне правило поведінки» та інші. Однак, в основному, одностайні щодо основних ознак принципів права. На нашу

думку, основні ознаки принципів права детально проаналізовано у праці Т.З. Гарасиміва «Принципи права соціального забезпечення України». До таких ознак принципів права вчений відносить: 1) об'єктивну зумовленість, історичний та ідеологічний характер; 2) вищу імперативність, універсальність, загальну значимість; 3) регулятивний характер; 4) однопорядковість із сутністю права, основу якого складають; 5) взаємозв'язок та єдність щодо норм права. Тому у своєму дослідженні, не вникаючи у філологічні дискусії, підтримуючи позицію стосовно основних ознак принципів права, будемо розглядати останні як вихідні засади права як системи норм.

Як і право в цілому, принципи права для забезпечення їх належного практичного застосування, становлять собою єдину, певним чином урегульовану систему. Так, у теорії права принципи поділяють на:

- 1) загальні, які характерні для системи права в цілому;
- 2) міжгалузеві, що діють одночасно в кількох галузях права;
- 3) галузеві – характерні для однієї, конкретної галузі права;
- 4) принципи інститутів – це принципи, які діють у межах однорідних суспільних відносин, що регламентуються нормами окремого інституту [4, с.199–206].

Право соціального забезпечення є однією із галузей у системі права України. Як галузь права, соціальне забезпечення можна визначити як систему норм права, що врегульовує суспільні відносини щодо матеріального соціального забезпечення громадян у випадку настання соціального ризику за рахунок спеціальних соціальних фондів чи бюджетів різних рівнів [5, с.46]. Отже, принципи права соціального забезпечення України є галузевими принципами.

Вчені пропонують різноманітні визначення поняття принципів права соціального забезпечення. Так, В.Ш. Шайхадтинов зазначає, що це закріплені в нормах даної галузі права керівні основи, які виражають сутність та зміст галузевих норм, які регулюють суспільні відносини щодо надання громадянам матеріаль-

них благ та послуг із суспільних фондів споживання в індивідуальній формі [6, с.80]. Зі слів Т.З. Гарасиміва, принципи права соціального забезпечення – це основоположні ідеї, що виражають об'єктивні закономірності і визначають науково обгрунтовані напрями розвитку галузі [5, с.46]. Як бачимо, існують різні дефініції поняття принципів права соціального забезпечення, однак зміст їх є однаковим. Так, в усіх визначеннях є вказівка на те, що принципи права соціального забезпечення є тими основами, вихідними положеннями, які відображають сутність, зміст, механізм функціонування галузі права соціального забезпечення, подальші напрями її розвитку.

До принципів права соціального забезпечення, які визначають його сутність та закономірності розвитку, Т.З. Гарасимів відносить:

- 1) всезагальність права на соціальне забезпечення;
- 2) визначення сфери суспільних відносин соціальним ризиком;
- 3) гарантії соціального забезпечення на рівні не нижче прожиткового мінімуму в державі;
- 4) переважаюча роль централізованого правового регулювання умов та порядку здійснення соціального забезпечення [5, с.52].

Оскільки соціальне обслуговування є одним з інститутів соціального забезпечення України, то відповідно принципи соціального обслуговування є принципами інституту права соціального забезпечення.

Існує позиція деяких вчених щодо неможливості виділення окремих принципів правового інституту. Так, В.М. Семенов вважає, що всі інститути пронизані галузевими принципами, що забезпечують нерозривний зв'язок відповідного інституту з іншими інститутами галузі. На думку вченого, власні принципи притаманні лише великим, комплексним інститутам права [7, с.220–221]. Вважаємо, що таке судження є спірним. Правовий інститут – це загально визнаний елемент системи галузі права, який має своє відокремлене коло суспільних відносин, що регулюються його нормами. Тобто, є свій «вузький» предмет правового регулювання – є власні принципи.

Винятки, які вчений робить для великих, комплексних інститутів права, вважаємо, неможливими, оскільки сам поділ інститутів права на комплексні є відносним.

Б.І. Сташків під принципами соціального обслуговування розуміє основні ідеї, висхідні положення формування, розвитку і функціонування соціального обслуговування. Вказані принципи, зазначає вчений, виводяться із правової матерії. Вони виступають дороговказом для соціальної політики у сфері соціального обслуговування [8, с.425]. В.О. Гончаров принципи соціального обслуговування розглядає як виражені в чинному законодавстві керівні ідеї, що характеризують сутність норм, присвячених соціальному обслуговуванню, і шляхи їх розвитку [9, с.46]. Як бачимо, Б.І. Сташків пропонує розуміти «принципи соціального обслуговування» у значенні категорії об'єктивної дійсності, засад на яких ґрунтується система соціального обслуговування. Тоді коли В.О. Гончаров розглядає принципи права соціального обслуговування як «правові принципи», які відображені в нормативних актах у вигляді окремих загальних положень. Тобто, у першому варіанті мова йде про принципи права, які є первинними відносно права юридичного, і становлять його сутність та зміст, у другому ж – про правові принципи, які визначаються у самому юридичному праві, а тому є вторинними та похідними. Нам видається, що принципи права соціального обслуговування слід розуміти не як «правові принципи», тобто такі, які закріплені у нормативно-правових актах, а як принципи, які відображають сутність, зміст соціального обслуговування. Підтримуючи таку позицію стосовно розуміння принципів соціального обслуговування, ми, звичайно, не стверджуємо, що ті з них, які знайшли своє відображення в нормативно-правових актах, не є принципами, чи не мають такого важливого значення для правовідносин із соціального обслуговування. Однак, вважаємо, що факт закріплення в нормах права, не є основним для того, щоб та чи інша засада, яка визначає сутність, зміст системи соціального обслуговування, вважалася принципом.

У науковій літературі вчені виділяють різні принципи соціального обслуговування. Так, Б.І. Сташків зазначає, що принципами права соціального обслуговування є: 1) принцип поваги до гідності особи та дотримання прав людини при наданні соціальних послуг; 2) принцип надання соціальних послуг безоплатно або за часткову оплату; 3) принцип добровільності; 4) принцип реабілітаційної спрямованості соціальних послуг; 5) принцип індивідуального підходу в наданні соціальних послуг; 6) принцип державних гарантій у сфері соціального обслуговування; 7) принцип конфіденційності; 8) принцип послідовності, комплексності та безперервності в наданні соціальних послуг [10, с.36–40]. В.О. Гончаров пропонує власну класифікацію принципів соціального обслуговування, а саме: 1) адресності; 2) доступності; 3) добровільності; 4) гуманності; 5) конфіденційності; 6) комплексності; 7) єдності вимог; 8) профілактичної спрямованості; 9) стимулювання самостійного розв'язання життєвих проблем; 10) рівних умов для надавачів соціальних послуг усіх форм власності [9, с.68].

Одним із суб'єктів права на соціальне обслуговування є особи з обмеженими можливостями, відтак розвиток правовідносин із соціального обслуговування осіб з обмеженими можливостями відбувається за принципами інституту соціального обслуговування. Пропонуємо принципи соціального обслуговування осіб з обмеженими можливостями розуміти як засади, які визначають сферу дії соціального обслуговування, порядок встановлення прав та обов'язків суб'єктів правовідносин соціального обслуговування, гарантії захисту прав та законних інтересів осіб з обмеженими можливостями. Такі принципи характеризуються певною специфікою зумовленою обмеженими можливостями уповноваженого суб'єкта.

У науці соціального забезпечення, одним із перших А.М. Єгоров у роботі «Соціально-трудова реабілітація інвалідів і престарілих» виділяє такі принципи реабілітації інвалідів: 1) добровільність участі в соціально-трудої реабілітації; 2) безкоштовність більшості за-

ходів; 3) доступність у реалізації права; 4) широка участь профспілок та інших організацій [11, с.89–101]. Пізніше З.А. Кондратьєва виділила такі принципи реабілітації інвалідів: 1) максимальної соціальної інтеграції інвалідів; 2) багатосторонності і комплексності заходів; 3) профілактичної направленості заходів; 4) компенсації; 5) індивідуалізації заходів; 6) принцип апеляції; 7) етапності; 8) перманентності реабілітаційних заходів [12, с.14–25]. Л.П. Шумна у дисертації виділяє наступні принципи реабілітації інвалідів: 1) інтегрований підхід в організації реабілітації інвалідів; 2) структурна відповідність в процесі реабілітації інвалідів; 3) соціальна доцільність; 4) диференційована адресність; 5) державний характер реабілітаційної справи [13, с.41].

Для того щоб побачити які принципи соціального обслуговування осіб з обмеженими можливостями передбачені у законодавстві, пропонуємо проаналізувати відповідні нормативно-правові акти. Спеціальними нормативно-правовими актами у сфері правового регулювання відносин із надання соціального обслуговування осіб з обмеженими можливостями є: Закони України «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні» від 21.03.2001 року, «Про реабілітацію інвалідів в Україні» від 06.10.2005 року та «Про соціальні послуги» від 19.06.2003 року. Однак у двох перших законах жодної згадки про принципи соціального обслуговування немає. Інформативним ж для нас є Закон України «Про соціальні послуги» від 19.06.2003 року, який, як бачимо, називає основні засади та основні принципи надання соціальних послуг. Основними засадами надання соціальних послуг, відповідно до названого закону, є: 1) сприяння особам, які зазнали складних життєвих обставин, які вони не в змозі подолати за допомогою наявних засобів і можливостей; 2) попередження виникнення складних життєвих ситуацій; 3) створення умов для самостійного розв'язання виникаючих життєвих проблем. Надання ж соціальних послуг ґрунтується на принципах: 1) адресності та індивідуального підходу; 2) доступності та відкритості; 3) добровільності вибору отримання

чи відмови від надання соціальних послуг; 4) гуманності; 5) комплексності; 6) максимальної ефективності використання бюджетних та позабюджетних коштів суб'єктами, що надають соціальні послуги; 7) законності; 8) соціальної справедливості; 9) забезпечення конфіденційності суб'єктами, що надають соціальні послуги; 10) дотримання суб'єктами, що надають соціальні послуги державних стандартів соціальних послуг, етичних норм та правил [14]. На нашу думку розмежування основних засад та основних принципів надання соціальних послуг є правотворчою помилкою, адже слово «принцип» за своїм семантичним значенням тотожне українським словам засада, основа.

Виникають певні заперечення і щодо переліку принципів соціального обслуговування. Так, незрозуміло чому до принципів, власне інституту соціального обслуговування, законодавець відносить такі загальноправові принципи, як принцип гуманності, законності, соціальної справедливості. Принцип максимальної ефективності використання бюджетних та позабюджетних коштів суб'єктами, що надають соціальні послуги, на нашу думку, кореспондується із галузевим принципом цільового використання коштів, що виділяються на соціальне забезпечення. Беззаперечно, вказані вище принципи властиві праводносинам із соціального обслуговування, однак, не є принципами власне інституту соціального обслуговування.

Враховуючи специфіку інвалідності як підстави виникнення в особи з обмеженими можливостями права на соціальне обслуговування, вважаємо, що принципами соціального обслуговування осіб з обмеженими можливостями є: 1) принцип адресності та індивідуального підходу; 2) принцип доступності та відкритості; 3) принцип добровільності вибору отримання чи відмови від надання соціальних послуг; 4) принцип комплексності; 5) принцип забезпечення конфіденційності суб'єктами, що надають соціальні послуги; 6) принцип дотримання суб'єктами, що надають соціальні послуги, державних стандартів соціальних послуг, етичних норм і правил. Отже, тепер

розглянемо, що являють собою принципи соціального обслуговування інвалідів у своєму змістовному наповненні.

Першим у законі вказаний принцип адресності та індивідуального підходу. Існує два підходи до надання соціального обслуговування – патерналістський та адресний. В Україні значного використання набув перший, суть якого полягає в тому, що соціальні послуги надаються певним категоріям людей, наприклад, ветеранам війни чи героям України. Однак через обмежені фінансові можливості держави, в результаті такого підходу, обсяг соціальних послуг, що отримує особа, яку спіткала складна життєва обставина, виявляється зовсім незначним. Окрім того, такі соціальні послуги може отримувати особа яка їх не потребує. Тому використання патерналістського підходу до надання соціального обслуговування особам з обмеженими можливостями, який, як ми вважаємо, є пережитком радянської правової доктрини, є неефективним. Більш досконалим видається використання адресної моделі соціального забезпечення. Адже, адресність надання соціальних послуг – це надання соціальних послуг персоніфіковано конкретній особі. Використання такої моделі соціального обслуговування передбачає точне визначення отримувача послуг, обов'язкову оцінку його матеріального становища, підбір індивідуального обсягу необхідних для нього соціальних послуг. Індивідуальний підхід соціального обслуговування осіб з обмеженими можливостями закладений в індивідуальній програмі реабілітації інваліда. Індивідуальна програма реабілітації інваліда розробляється відповідно до Державної типової програми реабілітації інвалідів для повнолітніх осіб з обмеженими можливостями – медико-соціальною експертною комісією, для дітей з обмеженими можливостями – лікарсько-консультативними комісіями лікувально-профілактичних заходів. В Індивідуальній програмі реабілітації визначаються конкретно обсяги, методи і терміни проведення реабілітаційних заходів, які повинні бути здійснені щодо конкретної особи з обмеженими можливостями, кошторис витрат за рахунок бю-

джетних коштів. Як бачимо, саме така програма забезпечує можливість врахувати фізичні та психофізіологічні особливості особи з обмеженими можливостями і пов'язаний з ними реабілітаційний потенціал.

Даний принцип є галузевим принципом, однак важливим для соціального обслуговування інвалідів, яке, власне, і здійснюється на основі індивідуального підходу. Тому пропонуємо змінити його назву на «принцип індивідуального підходу», що краще відображатиме його специфіку у процесі реалізації відносин із надання соціальних послуг особам з обмеженими можливостями. Адже вказаний принцип передбачає диференціацію надання соціальних послуг з урахуванням умов життя осіб з обмеженими можливостями, адресне фінансування з місцевих бюджетів, закупівлю послуг або цільову соціальну допомогу отримувачам для оплати послуг обраного ними надавача.

Другий принцип – це принцип доступності та відкритості. Вказаний принцип означає, що особи з обмеженими можливостями мають вільний доступ до соціального обслуговування незалежно від географічних, економічних чи соціальних обставин. Доступність соціального обслуговування осіб з обмеженими можливостями забезпечується наявністю суб'єктів, які надають соціальне обслуговування, наявністю соціальних працівників, достатніми фінансовими ресурсами. Вказаний принцип означає і доступність осіб з обмеженими можливостями до суб'єктів, які надають чи сприяють у наданні соціального обслуговування за їх місцезнаходженням. Тобто, відповідність будинків та споруд вимогам Державних будівельних норм: ДБН В.2.2-9-2009 «Громадські будинки та споруди»; ДНБ В.2.2-17:2006 «Доступність будівель і споруд для маломобільних груп населення»; ДСТУ-Н В.2.2-31-2011 «Настанова з облаштування будинків та споруд громадського призначення елементами доступності для осіб з вадами зору та слуху».

Однак, на практиці, дія принципу доступності соціального обслуговування осіб з обмеженими можливостями, залишає бажати кращого. Так, є проблеми пов'язані з «адміні-

стративним оформленням» соціальних послуг для інвалідів. Адже особі з обмеженими можливостями нерідко важко дістатися органу місцевого самоврядування чи місцевого органу виконавчої влади для замовлення відповідного виду соціальних послуг. Тому завдання із замовлення соціальних послуг для осіб з обмеженими можливостями можна передати Центрам надання адміністративних послуг, кількість яких значно більша на одну територіальну одиницю у порівнянні з місцевими чи державними органами влади. По-друге, є проблеми з недостатністю суб'єктів, які надають соціальне обслуговування. Вирішити цю проблему допоможе збільшення фінансування сфери соціального обслуговування, що дасть змогу створити нових суб'єктів – надавачів. Однак фінансування немає. Законодавець для збільшення кількості суб'єктів, які надають соціальне обслуговування, зокрема із приватної сфери, скасував вимогу статті Закону України «Про соціальні послуги», яка передбачала необхідність отримання ліцензії для провадження діяльності із надання соціальних послуг.

Наступний принцип – це принцип добровільного вибору отримання чи відмови від надання соціальних послуг. Пропонуємо скоротити його назву до назви – «принцип добровільності». Даний принцип означає, що людина з обмеженими можливостями має право самостійно або за допомогою законного представника звертатись до соціальних служб за отриманням соціального обслуговування, обирати відповідну форму соціального обслуговування, за власним бажанням відмовлятися від соціальних послуг. Волевиявлення, у формі згоди на отримання соціальних послуг чи відмови від них, оформляється письмовою заявою особи, яка має це право, або її законним представником.

Ще один принцип – це принцип комплексності. Цей принцип відіграє дуже важливу роль, тому що полягає у використанні певної сукупності соціальних послуг для вирішення складних життєвих обставин. Оскільки окремі несистематизовані заходи можуть не дати повноцінного позитивного результату або інколи навіть виявитись негативними. А,

наприклад, незавершеність індивідуальної реабілітаційної програми інваліда, відсутність деяких її напрямів скорочують можливості реалізації індивідуального реабілітаційного потенціалу. Тому, не випадково основними завданнями соціальних служб є надання комплексної допомоги (психологічних, соціально-побутових, соціально-педагогічних, соціально-медичних, інформаційних, юридичних та інших послуг) особам, які опинилися у складних життєвих ситуаціях. І лише тоді можна очікувати на бажаний результат соціального обслуговування. Наприклад, відповідно до Типового положення про реабілітаційну установу змішаного типу (комплексної реабілітації) для осіб з інвалідністю внаслідок інтелектуальних порушень затвердженого Наказом Міністерства соціальної політики України від 15.02.2016 року № 112 реабілітаційна установа змішаного типу (комплексної реабілітації) для осіб з інвалідністю внаслідок інтелектуальних порушень – це реабілітаційна установа, цільовим призначенням якої є здійснення комплексу реабілітаційних заходів, спрямованих на створення умов для всебічного розвитку осіб з інвалідністю внаслідок інтелектуальних порушень, а також дітей віком до 2 років, які мають ризик отримати інвалідність, засвоєння ними знань, умінь, навичок, досягнення і збереження їхньої максимальної незалежності, фізичних, розумових, соціальних, професійних здібностей з метою максимальної реалізації особистого потенціалу [15].

Щодо принципу забезпечення конфіденційності суб'єктами, що надають соціальні послуги послуги, то його суть пов'язана з тим, що суб'єктам, які надають соціальні послуги, у процесі їхньої діяльності стає доступною інформація про осіб з обмеженими можливостями, яка у разі її розголошення, може зашкодити таким особам чи їх близьким, дискредитувати чи зганьбити їх. Така інформація може використовуватись лише з професійною метою і не повинна розголошуватись, окрім випадків, передбачених законом і пов'язаних з можливістю насильства чи нанесення шкоди якій-небудь особі. Відповідно до Рішення Конституційного суду у справі за

конституційним поданням Жашківської районної ради Черкаської області щодо офіційного тлумачення положень частин першої, другої статті 32, частин другої, третьої статті 34 Конституції України від 20.01.2012 року № 2-рп/2012 до конфіденційної інформації про фізичну особу належать, зокрема, дані про її національність, освіту, сімейний стан, релігійні переконання, стан здоров'я, а також адреса, дата і місце народження. Збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди державою, органами місцевого самоврядування, юридичними або фізичними особами є втручанням в її особисте та сімейне життя. Таке втручання допускається винятково у випадках, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини [16].

У Законі України «Про реабілітацію інвалідів в Україні» зазначається, що при здійсненні реабілітаційних заходів інваліди мають право на конфіденційність інформації особистого характеру, в тому числі й щодо особливостей і характеру ураження здоров'я. Одержання, використання, поширення і зберігання конфіденційних даних, що містяться в інформаційних ресурсах, здійснюється з додержанням вимог законодавства. Отже, відомості особистого характеру, які стали відомими соціальним працівникам, становлять професійну таємницю, за розголошення якої останні несуть юридичну відповідальність, у тому числі й кримінальну.

Також принципом соціального обслуговування інвалідів вважаємо: принцип дотримання суб'єктами, що надають соціальні послуги, державних стандартів соціальних послуг, етичних норм і правил. Відповідно до Закону України «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії», державні соціальні нормативи у сфері надання соціальних послуг встановлюються для визначення розмірів державних гарантій соціальної підтримки осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах. З цією метою визначаються: перелік, види та обсяги соціальних послуг, які надаються за рахунок державного та місце-

вого бюджетів і страхових фондів; норми та нормативи надання соціальних послуг особам, які перебувають у складних життєвих обставинах; показники якості соціальних послуг. Перелік соціальних послуг, опис мети їх надання і якості зазначаються в Державному класифікаторі соціальних стандартів та нормативів, що затверджується Кабінетом Міністрів України. Так, наприклад, Постановою Кабінету Міністрів України від 14.01.2004 року № 12 затверджено Порядок надання платних соціальних послуг та їх перелік. Стосовно ж дотримання етичних норм і правил, то, наприклад, відповідно до Міжнародних етичних стандартів соціальної роботи соціальному працівникові належить завжди виходити з позицій гуманізму й милосердя, а саме: 1) не засуджувати, не дорікати клієнта; 2) попереджати можливості негуманного чи дискримінаційного поводження з індивідом чи групою людей; 3) захищати клієнта від фізичного і психологічного дискомфорту, розладу, небезпеки чи приниження.

Отже, принципи соціального обслуговування осіб з обмеженими можливостями – це засади, які визначають сферу дії соціального обслуговування, порядок встановлення прав та обов'язків суб'єктів правовідносин соціального обслуговування, гарантії захисту прав та законних інтересів осіб з обмеженими можливостями. До принципів соціального обслуговування осіб з обмеженими можливостями належать: 1) принцип індивідуального підходу; 2) принцип доступності; 3) принцип добровільності; 4) принцип комплексності; 5) принцип забезпечення конфіденційності суб'єктами, що надають соціальні послуги; 6) принцип дотримання суб'єктами, що надають соціальні послуги, державних стандартів соціальних послуг, етичних норм і правил.

ЛІТЕРАТУРА

1. Александров Н. Г. Социалистические принципы советского права // Сов. гос-во и право. 1957. № 11–12. С. 16–22.

2. Колодій А. М. Конституція і розвиток принципів права України (методологічні пи-

танья): дис. ... доктора юрид. наук : 12.00.01; 12.00.02. К., 1998. 382 с.

3. Рабінович П. М. Основи загальної теорії права та держави : навч. посіб. 6-е вид. Х. : Консум, 2002. 160 с.

4. Загальна теорія держави і права : підручник / за ред. М. В. Цвіка, О. В. Петришина. Х. : Право, 2009. 584 с.

5. Гарасимів Т. . Принципи права соціального забезпечення України: дис. ... кандидата юрид. наук : 12.00.05. Львів, 2001. 147 с.

6. Шайхадтинов В. Ш. Теоретическое проблемы советского права социального обеспечения. Свердловск : Изд-во Уральск. ун-та, 1986. 157 с.

7. Семенов В. М. Понятие и система принципов советского гражданского процессуального права // Сб. учен. тр. Свердл. юрид. ин-та. 1964. Вып. 2. С. 179–239.

8. Сташків Б. І. Принципи соціально-обслуговуючого права в Росії та Україні // Актуальні проблеми політики : зб. наук. пр. 2003. Вип. 15. С. 420–425.

9. Правове регулювання соціального обслуговування населення в сучасних умовах: проблеми теорії та практики : монографія / В. О. Гончаров, С. М. Прилипко, Л. П. Шумна, О. М. Ярошенко ; за наук. ред. проф. Ярошенка О. М. Харків : Юрайт, 2012. 312 с.

10. Сташків Б. І. Право соціального об-

слуговування : навч. посіб. К. : Знання, 2007. 576 с.

11. Егоров А. Н. Социально-трудовая реабилитация инвалидов и престарелых (правовой аспект). М. : Изд-во Моск. ун-та, 1985. 104 с.

12. Кондратьева З. А. Принципы социально-трудовой реабилитации инвалидов // Вопросы социального обеспечения : сборник научных трудов. 1989. Вып. 20. С. 14–25.

13. Шумна Л. П. Правові основи реабілітації інвалідів в Україні: дис. ... кандидата юрид. наук : 12.00.05. Одеса, 2002. 160 с.

14. Про соціальні послуги : Закон України від 19.06.2003 № 966–IV // Відомості Верховної Ради України. 2003. № 45. Ст. 358.

15. Типове положення про реабілітаційну установу змішаного типу (комплексної реабілітації) для осіб з інвалідністю внаслідок інтелектуальних порушень : наказ Міністерства соціальної політики України від 15.02.2016 № 112 // Офіційний вісник України. 2016. № 22. Ст. 354.

16. Рішення Конституційного суду України у справі за конституційним поданням Жашківської районної ради Черкаської області щодо офіційного тлумачення положень частин першої, другої статті 32, частин другої, третьої статті 34 Конституції України : від 20.01.2012 № 2-рн/2012 // Офіційний Вісник України. 2012. №9. Ст.106

Бук М. О. Принципи соціального обслуговування осіб з обмеженими можливостями // Форум права: електрон. наук. фахове вид. 2017. № 4. С. 39–46. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2017_4_8.pdf

Визначено поняття, систему й особливості цих принципів і їх значення для правового регулювання соціального обслуговування осіб з обмеженими можливостями. Запропоновано відповідні пропозиції для покращення результату їх практичного застосування.

***

Бук М.О. Принципы социального обслуживания лиц с ограниченными возможностями

Определены понятие, система и особенности этих принципов и их значение для правового регулирования социального обслуживания лиц с ограниченными возможностями. Представлены соответствующие предложения по улучшению результата их практического применения.

***

Buk M.O. Principles of Social Services for Disabled People

It defined the concept, system and peculiarities of these principles and their significance for legal regulation of social services for disabled people. Proposals were offered to improve the result of their practical application.